

8. Losev A.F. *Filosofia, mifologija, kul'tura* / A.F. Losev. – M. : Izdat.polit.lit., 1991. – 524 s.
9. Losev A.F. *Estetika Vozrozhdenija* / A.F. Losev. – M. : Mysl', 1982. – 623 s.
10. Liu Bintsian. *Muzykal'no-istoricheskaia sinkhronistichnost' iskusstva Kitaia i Evropy: diss. ... doktora iskusstvovedeniia: spets. 26.00.01 "Teoriia i istoriia kul'tury"* / Bintsian Liu. – K., 2014. – 415 s.
11. Ma Vei. *Kontsepsiia formy v muzyke Kitaia i Evropy: aspekty kompozitsii i ispolnitel'stva: dis. ... kand. iskusstvovedeniia: spets. 17.00.03 "Muzykal'noe iskusstvo"* / Vei Ma. – Odessa, 2004. – 172 s.
12. Markova E.N. *Esteticheskii aspekt intonatsionnoi teorii i analiz muzykal'nykh proizvedenii: avtoref. diss. ... kand. iskusstvovedeniia: spets. 17.00.03 "Muzykal'noe iskusstvo"* / E.N. Markova. – K., 1983. – 21 s.
13. Markova O. *Poniattia "intonatsiinoi idei" v svitli sotsiokulturolohichnoho pidkhodu* / O. Markova // *Ukrainske muzykoznavstvo: zb. nauk. prats.* – K., 1987. – Vyp.22. – S. 23-30.
14. *Metodologicheskaia funktsiia Khristianskogo mirovozzreniia v muzykoznanii. Mezhvuzovskii sb. nauchnykh statei / Otv. redaktor-sostavitel' V.V. Medushevskii.* – Moskva – Ufa, 2007. – 219 s.
15. Siui Chenbei. *Pekinskaia opera* / Chenbei Siui. – Kharbin : Mezhkontinental'noe izdatel'stvo Kitaia, 2003. – 136 s.
16. Ten I. *Filosofia iskusstva* / I. Ten. – M. : Respublika, 1996. – 351 s.
17. U Holin. *Kytaiska vykonavska intonatsiia v yevropeiskii vokalnii muzytsi XIX-XX stolit: avtoref. dys. ... kand. mystetstvoznavstva: spets. 17.00.03 "Muzychne mystetstvo"* / U Holin. – Odesa, 2006. – 16 s.
18. Shpengler O. *Zakat Evropy: Ocherki morfologii mirovoi istorii. V 2 t./ Osva'd Shpengler. T. 2: Vsemirno-istoricheskie perspektivy.* – M. : Airis – press, 2003. – 624 s.
19. Iung K.-G. *Sinkhronistichnost'* / K.-G. Iung. – M. : Refl-buk, 1997. – 313 s.

УДК 781.7:159.955

Тарасова Оксана Олексіївна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри теорії музики та фортепіано
Харківської державної академії культури
e-mail: ksenar@rambler.ru

ДОМІНАНТИ МУЗИЧНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ ІТАЛІЙЦІВ

*Провідні тенденції італійської музичної ментальності (вокальне трактування інструментальної фактури, досконалість дрібної техніки *perlé*, значна роль віртуозного елемента, імпульсивність, надкомпенсаторна виконавська поведінка, візуальний підхід до драматургії музичного розвитку, "мозаїчність" музичної форми) розглянуті крізь призму виконавського стилю сучасного італійського піаніста Франческо Аттесті.*

Ключові слова: музична ментальність, домінанти національної ідентичності, ментальний образ, *bel canto*, *perlé*, співоче дихання, "вибухова" динаміка, візуалізація музичних образів.

Тарасова Оксана Алексеевна, кандидат искусствоведения, доцент, доцент кафедры теории музыки и фортепиано Харьковской государственной академии культуры

Доминанты музыкальной ментальности итальянцев

*Ведущие тенденции итальянской музыкальной ментальности (вокальная трактовка инструментальной фактуры, совершенство мелкой техники *perlé*, значительная*

роль виртуозного елемента, імпульсивність, сверхкомпенсаторне виконавське поведіння, візуальний підхід к драматургії музикального розвитку, "мозаичність" музикальної форми) розглянуті сквозь призму виконавського стилю сучасного італійського піаніста Франческо Аттести .

Ключеві слова: музикальна ментальність, домінуючі національної ідентичності, ментальний образ, *bel canto*, *perlé*, певчеське дихання, "взривна" динаміка, візуалізація музикальних образів.

Tarasova Oksana, PhD in Arts, assistant professor of musical theory and piano department Kharkiv State Academy of Culture

The dominants of italians' music mentality

The current tendencies of musical mentality of Italians are explored by means of analysis of performance stylistics of modern Italian pianist F. Attesti: "vocal" perception of sound matter, which is, in this occasion, expressed in the total re-rendering of piano texture; the sophisticated fractionary perlé technique, with its' beaded equality and maximalized expressiveness, the evident role of virtuoso element in the conception construction; impulsiveness, unnecessary emotionality, over-compensation; visual approach to the form of the whole, the "carnivality," the conjunction of the episodes instead of their connection.

Key words: *musical mentality, dominant of national identity, mental image, bel canto, perlé, singing breath, "explosive" dynamic, visualization of musical images.*

В Італії музика стала нацією. У нас на півночі справа йде зовсім про інше; там музика стала людиною і зветься Моцартом або Мейєрбером.

Генріх Гейне

Бог створив Італію за задумом Мікеланджело.

Марк Твен

Що таке – "Італія в музиці"? Насамперед, вокал: блискуча опера, чудове мистецтво *bel canto*, "вічний пілігрим" – григоріанський хорал, експресивні лауди й вишукані мадригали, хорові поліфонічні "ландшафти" Палестрини, чуттєві неаполітанські пісні, баркароли венеціанських гондольєрів, що кличуть у таємничу далечінь... Музична Італія – це неповторний теплий тон скрипки Страдіварі, ажурні пасажі концертів Антоніо Вівальді, довершене *perlé* сонат Доменіко Скарлатті, демонічна фігура Ніколо Паганіні, "бароковий" образ Ферруччо Бузоні, котрий "перевертає" пласти фортепіанної фактури, "сумна зосередженість" (Я. Платек) незбагнено досконалого піанізму Артуро Бенедетті Мікеланджелі, плеяда великих диригентів – Артуро Тосканіні, Альфредо Казелла, Джіно Марінуцці, Віллі Ферреро ...

Музичні образи Італії багатобарвні, мінливі. Але, незважаючи на різноманітність, музика цієї країни незмінно зберігає букет специфічних якостей, за якими можна безпомилково судити про її походження. Суть цих якостей, їх обумовленість ментальністю італійців стане предметом розгляду в цьому нарисі.

Вивченню особливостей італійської ментальності присвячені праці Л. Барзіні ("The Italians. A full length portrait featuring their manners and morals"), М. Бердяєва ("Відчуття Італії"), А. Павловської ("Італія та італійці"), дисертація Д. Шевлякової ("Домінанти національної ідентичності італійців"). Втім, італійська музична ментальність досі залишається поза колом дослідницьких зацікавлень.

Отже, метою даної статті є виявлення домінуючих тенденцій та ознак музичної ментальності італійців та розкриття їх сутності.

Італійці – народ з "великою кількістю сонця у крові", дивно тонким естетизмом і бездоганим смаком. Про це натхненно написав у нарисі "Відчуття Італії" російський філософ М. Бердяєв: "Ми любимо в італійцях дар переживання радості життя, якого ми, росіяни, майже позбавлені. Ми – важкі, завжди відчуваємо тягар життя і світову відповідальність, тому любимо легкість італійців. Ми – люди півночі, любимо близькість італійців до сонця. Такою важкою була наша історія і таким важким є характер нашої раси, що ми майже не знаємо вільної гри творчих сил людини. І нас полонить в італійському народі цей надлишок вільних творчих сил. Російська душа не дерзає вільно творити красу, відчуває як гріх, творчу надмірність, і вона любить творчість краси, творчу надмірність сонячної країни Італії. Російська душа шукає привабливого доповнення у пластичності італійської культури, якої так бракує культурі російській. <...> Виняткова етичність російської душі шукає собі додаток у виключній естетичності душі італійської. Італія володіє таємничою і магічною силою відроджувати душу, знімати тягар з безрадінного життя. Така вічна, невмируща, непорушна Італія" [2, 368-369].

А ось фрагмент з листа П. Анненкова: "Коли італійське сонце вдарить на всі ці фантастичні споруди, боже мій, скільки тут вогню, блиску, фарб! Майже нестерпно для північного ока, і в цьому відношенні один тільки Рим може зрівнятися з Венецією; але в Римі це ніжніше, і притому ж, щоб цілком зрозуміти гру світла й тіні в прекрасних його руїнах, треба мати, що називається, художницьку душу. Тут це падає на вас майже з силою якого-небудь фізичного явища – грому, дощу тощо. Їх не можна не відчувати. Додайте до всього цього, що вічне свято кипить на цих площах. Шум і рух в північних містах не можуть дати ні найменшого поняття про крик, гнів, пісню італійця" [1].

Італія завжди була і залишається для решти світу своєрідним магнітом. Зустріч з цією країною – дотик до історії світової культури, паломництво до християнських святинь, здійснення мрії, подорож в романтичний світ. "Захоплене схилення – ось те почуття, яке викликала вона у своїх шанувальників. Для більшості відвідувачів це – величезний музей, де кожен камінь освячено історією, в кожній сільській церкві є свій шедевр живопису, кожна руїна – антична, а творіння великих майстрів недбало розсипані по всій її території. А ще – божественна за красою природа. Не випадково в Італію приїжджали за зціленням люди з нервовими розладами і розбитими серцями. Цілющим вважається не тільки клімат, але й ні з чим незрівнянна атмосфера умиротворення і радості", – відзначає А. Павловська [5].

Образ "колиски мистецтва" та "країни справжніх пристрастей" стійко склався в уявленнях іноземців завдяки щоденникам, подорожнім нотаткам, листам знаменитих мандрівників – Й.-В. Гете, Дж. Байрона, А. Стендаля, М. Глінки, М. Гоголя, П. Чайковського, Й. Бродського.

Позитивний образ Італії конкретизує міфологема "dolce vita", про яку згадує у дисертації "Домінанти національної ідентичності італійців" Д. Шевлякова: "Гетеростереотип Італії як країни "солодкого життя" є надзвичайно стійким

в уявленні інших націй. Ідіома увійшла в широкий ужиток і стала емблемою італійського життя завдяки успіху фільму "Солодке життя" (Ф. Фелліні, 1960). У цьому творі Італія постала перед глядачем країною пишною і зовні багатою, напористою, котра насолоджується, бує надмірностями, блискучою елегантною аристократією, благородними чоловіками і красивими жінками. Але це був створений образ, створений Фелліні. Уявляється, що схильність італійців до "солодкого життя" здавалася іноземцям логічним продовженням іншої італійської схильності – природної схильності до краси і мистецтва. Образ країни-музею, "земного раю" використовується і туристичними операторами, які продають мандрівникові певну мрію про ту чи іншу країну" [6, 22].

Д. Шевлякова пропонує багаторівневу модель італійської ідентичності на основі трьох ключових факторів: етнічного, історичного та географічного: "Етнічний принцип або принцип крові закладений у процедурі успадкування громадянськості, але також і у суті локального колективу (міста), який формує емоційне "я" будь-якого італійця. У національних уявленнях історичний фактор є тотожним загальній культурі, котра бере витoki в Стародавньому Римі й приводить до сучасності через різні види мистецтва та структури повсякденності. Нарешті, важливу уніфікуючу роль відіграє географічний фактор – ізоляваність Півострова, характерний ландшафт місцевості, який сам по собі стає "картою" ідентичності" [6, 24-25]. Дослідниця позначає провідні "домінанти національної ідентичності" італійської нації:

- "мозаїчний характер" ідентичності внаслідок історичної відсутності держави – і різноманітність культури;
- "обтяжуюча еталонність історії", "орієнтація на зразки, і як наслідок, усвідомлювана різниця потенціалів" як опозицій "минуле/теперішнє", "Італія/Європа";
- усвідомлення італійцями своєї "цивілізаційної місії";
- універсальний характер культури, переважання візуальної перцепції, культ форми;
- "схильність італійців до індивідуальної творчої діяльності, що тягне за собою нездатність і небажання працювати в колективі";
- "органічне прийняття нацією філософських і екзистенціальних бінарних опозицій"¹;
- "споконвічна мрія Італії про відродження імперії", політичної (Рим), католицької (Ватикан), культурної (Ренесанс)² [6, 24-25].

Звернемося власне до музики.

Щоб охарактеризувати особливості музичної ментальності італійців, вдамося до експерименту. Ми зосередимо увагу не на виступах італійських вокалістів, чия дивовижна майстерність по праву є візитною карткою Італії, а на виконавській стилістиці сучасного італійського піаніста Франческо Аттесті (1975), знайомого й українським слухачам за виступами у Черкасах (2011), і в Харкові (Міжнародний фестиваль "Харківські асамблеї", 2012).

Серед музикантів свого покоління Ф. Аттесті – лауреат міжнародних конкурсів в Аргентині та США – визнаний в Італії одним з кращих виконавців романтичного репертуару і музики початку ХХ століття. У репертуарі піаніста –

безліч творів сучасних композиторів: італійських (Б. Беттінеллі, Ф. Менгоцці, Б. Путіньяно), а також українця – В. Сильвестрова. Піаніст веде активну гастрольну діяльність, виступаючи з концертами в престижних залах ("Моцартеум" у Зальцбурзі, філармоніях Ессена, Санкт-Петербурга, консерваторіях ім. Дж. Верді (Мілан), ім. П. Чайковського (Москва), університетах Великобританії та США).

Перше відділення програми, запропонованої харківським слухачам, було присвячено знаменній даті – 150-річчю об'єднання Італії. Прозвучали твори Дж. Б. Пешетті, Д. Скарлатті, Дж. Верді, Дж. Россіні, Й.-С. Баха в транскрипції Ф. Бузоні, А. П'яццоллі (аргентинського композитора з італійськими коренями). За зауваженням Ю. Ніколаєвської, "це була абсолютно постмодерністська концепція концерту, коли час Історії стискається, і за півгодини слухач здійснює подорож довжиною в 300 років" [4, 218].

Історичний екскурс в музичне минуле Італії доповнився романтичною програмою другого відділення, де слухачі змогли познайомитися з інтерпретацією "в італійському стилі" творів Ф. Шопена і Ф. Ліста.

Аналіз виконавської стилістики Ф. Аттесті, здійснений на матеріалі цієї програми (безпосередні враження від концерту, доповнені прослуховуванням даних творів у програмі Youtube) дозволяє репрезентувати вербальний образ "італійської музичної ментальності" як відображення уявлень італійців про власну національну ідентичність.

У лаконічному Аллегретто Дж. Б. Пешетті³ та в Сонаті D-dur К 199 Д. Скарлатті піаніст продемонстрував майстерне володіння дрібною фортепіанною технікою *perlé*, абсолютну рівність і визначеність звучання кожного елемента в блискучих "перлинних" пасажах, що характерно для творів саме італійських майстрів клавірної музики. Ці пасажі зовсім не схожі на таємничий серпанок шопенівських мелізмів, чаруюче дзюрчання музичних орнаментів у мініатюрах Ж.-Ф. Рамо і Ф. Куперена. Світло, блиск, сяйво, ясність, визначеність – ось епітети, які можуть передати особливості цього типу італійського музичного висловлювання, прототипом якого, безсумнівно, є швидкий італійський говір (*parlando*).

У "Вальсі" Дж. Верді, за словами Ю. Ніколаєвської, "піаніст напрочуд граціозно передавав пластику різнохарактерних тем" [4, 218]. На наш погляд, ця пластичність заснована на осмисленні фортепіанної фактури як вокальної за своєю суттю (проекція традиції *bel canto*), що проявляється в гіпертрофії легатного принципу, осмисленні фраз згідно закономірностей співочого дихання (об'єднання дрібних фраз; чіткий динамічний рельєф синтаксичних будов, спрямованих до локальних "проспіваних" кульмінацій; характерна гіпертрофована рівність пасажів і мелодійних ліній, притаманна мистецтву *bel canto*, а не слідування мовленнєвому принципу інтонування). Для інтерпретації творів оперних композиторів (Дж. Верді, Дж. Россіні) подібний підхід є органічним і виправданим.

У виконавській версії "Вальсу" Дж. Верді вперше намітився ще один принцип (характерний для виконавського стилю Ф. Аттесті), котрий повною мірою був реалізований у другому відділенні концерту. Йдеться про специфічне поєднання кантиленного інтонування – з імпульсивними емоційними "вибу-

хами", логічно не мотивованими. На наш погляд, це – один з проявів екзальтованого італійського темпераменту, який є однією з найбільш помітних прикмет італійського національного характеру.

У подібній манері була виконана увертюра до опери "Севільський цирюльник" Дж. Россіні⁴. В інтерпретації домінували: вокальне начало, гомофонно-гармонійне трактування фактури, "вибухова" динаміка з характерними різкими наростаннями звуку в каденціях і в закінченнях фраз, мозаїчна форма, заснована на "карнавальному" мерехтінні образів. "Темброве-поліфонічне слухання оркестрової фактури", про яке згадує Ю. Ніколаєвська [4, 218], на наше переконання, стало проявом колористичного (а не поліфонічного) підходу до фактури виконуваного опусу.

Принцип тембрового розцвічування гомофонно-гармонійної фактури особливо яскраво проявився в поліфонічному творі (Й.-С. Бах – Ф. Бузоні. Арія з оркестрової сюїти № 3)⁵. Бездоганно інтонована мелодійна лінія Арії звучала як прекрасна баркарола у супроводі фонових підголосків, що "підхоплювали" її розвиток (принцип контрастної поліфонії як спільного руху різних фактурних пластів тут не проявився взагалі). Здається, що мислення антитезами не властиво Ф. Аттесті. Бахівські фрази в його інтерпретації є більш естетичними, ніж експресивними, більш вокальними, ніж інструментальними. Звертає на себе увагу вокальне фразування з чіткими локальними кульмінаціями та "відтіняючою" агогікою (яка асоціюється з вокальним філіруванням).

"Ментальний образ Італії" зберігся і в другому відділенні концерту, де незвично, "по-італійськи" звучали твори Ф. Шопена і Ф. Ліста.

Інтерпретація трьох вальсів Ф. Шопена (a-moll, op. 34, № 2; cis-moll, op. 64, № 2; As-dur, op. 69, № 1)⁶ викликає стійкі асоціації з атрибутами Венеції (гондольєрами і карнавалом). Зокрема, це стосується другого епізоду Вальсу a-moll, який побудований на втіленні хвилеподібного руху, гойдання. У порівнянні зі звичними інтерпретаціями, вальси звучать більш "демократично", – без щемливої ностальгії польського генія, без його аристократичної вишуканості, гордовитого шику в поєднанні з витонченістю. Темпи і характер епізодів змінюються імпульсивно, підхід до кульмінаціям "страждає" зайвою прямолінійністю, визначеністю розвитку, мелодії є надто повнокровними й "вокальними" (без характерних шопенівських "зітхань", "почастішання пульсу" тощо), фразування, як і в першому відділенні, орієнтоване на вокальну мелодію широкого дихання, внаслідок чого втрачаються дрібні емоційно-психологічні нюанси. Подібні враження викликає виконання Мазурки a-moll⁷, op. 17, № 4, яке характеризується зайвою ясністю, орнаментика викликає асоціації з феєрверком, а не з ірреальним шлейфом шопенівських співзвуч, які "тануть у повітрі".

Парадоксально, але для великих творів (Ф. Шопен. Скерцо № 3⁸, Ф. Ліст. Гроза з "Років мандрів"), незважаючи на "галасливу" фактуру, італійському піаністу не вистачило "слов'янського" напору і витримки. "Гроза" звучала надмірно стримано, симетрично, "естетизовано", без грандіозності, неприборканості, гостроти образних зіткнень, якими відрізняються твори угорського композитора. Як і в інших інтерпретаціях, Ф. Аттесті підкреслював мелодійну складову фортепіанної фактури. Крізь зайву "шумність" без справжнього пасіонарного напруження проглядає явище надкомпенсації (надкомпенсаторна поведінка –

це більше, ніж дійсно потрібно, щоб подолати або прибрати деякі перешкоди. Іноді поняття використовується з позитивною конотацією ("піднятися над собою"), частіше – для позначення негативної надмірної реакції), яке теж вельми характерно для італійської нації [2; 5; 6].

Таким чином, навіть на підставі аналізу одного виконавського стилю ми можемо позначити деякі характерні тенденції італійської музичної ментальності.

1. "Вокальне" сприйняття звукової матерії, що, в даному випадку, виражається у тотальному переосмисленні фортепіанної фактури (наскрізне кантиленне звучання на основі повноцінного legato, побудова фраз відповідно співочому диханню, "розспівані" кульмінації, переважання гомофонно-гармонічного принципу).

2. Досконалість дрібної техніки *perlé*, з її бісерною рівністю і максимальною виразністю вимови, значна роль віртуозного елемента в побудові концепції.

3. Імпульсивність, зайва емоційність, явище надкомпенсації.

4. Візуальний підхід до форми цілого, "карнавальне начало", зчеплення епізодів, а не їх взаємозв'язок.

Примітки

¹ "Домінанта є провідною, оскільки розкриває причину зняття антиномічності з наступних протиставлень: "регіональна – національна ідентичність", "рідне місто – національний характер його структури", "національна мова – діалекти", "консервативний характер суспільства – здатність італійців до інновацій", "індивідуалізм творців – універсалізм їх творинь", "негативна валентність національної ідентичності – впевненість італійців у цивілізаційній перевазі своєї нації", "відносно нетривала історія національної держави – тривала історія італійської культури", "внутрішньо притаманне нації відчуття мистецтва – втрата провідних позицій у сфері витончених мистецтв у ХХ ст.", "втрата темпів економічного зростання наприкінці ХХ в. – світовий успіх національного мультібренда "Made in Italy" в цей же час" [6].

² "Ідея Риму тяжіла над історією Італії протягом багатьох століть, починаючи з Римської імперії. Середні століття успадкували культ Риму від античності, потім античність заново "відкрили" в епоху Відродження; в Новий час ідея Риму була реанімована фашизмом. І це не дивно: Рим був і залишається символом найпотужнішої, обширної, інституційно ефективної з будь-коли існуючих в Західному світі імперій. Для багатьох італійців Італія була (або мала бути) прямою спадкоємицею Стародавнього Риму, а італійці були нащадками древніх римлян. Багато в чому ця концепція була ілюзорною і підкріплювалася тільки спільністю території, з історичної та еволюціоністської точки зору ця ідея виявилася утопічною і породила більше риторики, ніж практичної користі для нації. Однак завдяки італійському "підживленню" концепції європейської імперії ідея об'єднання Європи не зароджувалася у вакуумі, але проектувалася на історичний прецедент, недарма перший договір про європейську інтеграцію був підписаний саме в Римі [6, 23].

³ https://www.youtube.com/watch?v=2UNdi9szES4&index=9&list=PLk9jvEQTyZpM2PjY-E_2L_km6_64gIYk

⁴ https://www.youtube.com/watch?v=JtL528T5sdQ&list=PLk9jvEQTyZpM2PjY-E_2L_km6_64gIYk&index=7

⁵ https://www.youtube.com/watch?v=eXXQDku-jPQ&list=PLk9jvEQTyZpM2PjY-E_2L_km6_64gIYk

⁶ https://www.youtube.com/watch?v=vKeHE6n0yF4&list=PLk9jvEQTyZpM2PjY-E_2L_km6_64gIYk&index=5

⁷ https://www.youtube.com/watch?v=_BgYtYAf6Bk&list=PLk9jvEQTyZpM2PjY-E_2L_km6_64gIYk&index=6

⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=RKVSLncPTk4>

Література

1. Анненков П. В. Парижские письма. – Серия "Литературные памятники" / П. В. Анненков. – М. : Наука, 1983 [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://az.lib.ru/a/annenkow_p_w/text_0030.shtml
2. Бердяев Н. Чувство Италии // Философия творчества, культуры и искусства / Н. Бердяев. – Т. 1. – М. : Лига, 1994. – С. 367-371.
3. Гачев Г. Национальные образы мира: Космо-Психо-Логос / Г. Гачев. – М. : Изд. группа "Прогресс – Культура", 1995. – 480 с.
4. Николаевская Ю. Музыкальная интерпретация как возможность "событийной культуры" / Ю. Николаевская // Проблемы взаимодействия искусства, педагогики та теорії і практики освіти : зб. наук. статей. – Харків : С.А.М., 2012. – Вип. 34. – С. 212–220.
5. Павловская А. Особенности национального характера, или Неизвестные итальянцы / А. Павловская // Вокруг света. – Февраль, 2003 (2749) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/450/>
6. Шевлякова Д. А. Доминанты национальной идентичности итальянцев: автореф. дисс... доктора культурологии / Д. А. Шевлякова. – Спец. 24.00.01 – Теория и история культуры. – М., 2011. – 29 с.
7. Barzini L. The Italians. A full length portrait featuring their manners and morals. – NY: Touchstone, 1964. – 362 p. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://books.google.com.ua/books?id=7X1rZfRn22sC&printsec=frontcover&hl>

References

1. Annenkov P. V. Parizhskie pis'ma. – Seriiia "Literaturnye pamiatniki" / P. V. Annenkov. – M. : Nauka, 1983 [Elektronnyi resurs]. Rezhim dostupa: http://az.lib.ru/a/annenkow_p_w/text_0030.shtml
2. Berdiaev N. Chuvstvo Italii // Filosofiia tvorchestva, kul'tury i iskusstva / N. Berdiaev. – T. 1. – M. : Liga, 1994. – S. 367-371.
3. Gachev G. Natsional'nye obrazy mira: Kosmo-Psikho-Logos / G. Gachev. – M. : Izd. gruppaa "Progress – Kul'tura", 1995. – 480 s.
4. Nikolaevskaia Iu. Muzykal'naia interpretatsiia kak vozmozhnost' "sobytiinoi kul'tury" / Iu. Nikolaevskaia // Problemy vzaiemodii mystetstva, pedahohiky ta teorii i praktyky osvity : zb. nauk. statei. – Kharkiv : S.A.M., 2012. – Vyp. 34. – S. 212–220.
5. Pavlovskaia A. Osobennosti natsional'nogo kharaktera, ili Neizvestnye ital'ianty / A. Pavlovskaia // Vokrug sveta. – Fevral', 2003 (2749) [Elektronnyi resurs]. Rezhim dostupa: <http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/450/>
6. Shevliakova D. A. Dominanty natsional'noi identichnosti ital'iantsev: avtoref. diss... doktora kul'turologii / D. A. Shevliakova. – Spets. 24.00.01 – Teoriiia i istoriia kul'tury. – M., 2011. – 29 s.
7. Barzini L. The Italians. A full length portrait featuring their manners and morals. – NY: Touchstone, 1964. – 362 p. [Elektronnii resurs]. Rezhim dostupu: <http://books.google.com.ua/books?id=7X1rZfRn22sC&printsec=frontcover&hl>